

Ezen adatokhoz csak azt a magyarázatot kell csatolni, hogy a bevételek közül a dohányjövedéknél mutatkozó 14₄ millió növekedésből leütendő 7₆ millió frt, mivel a regie költség időközben 13₃ millió frtról 20₉ millióra emelkedett, úgy hogy e tételnél a növekedés tisztán 6₈ millió frtot tesz. Az államvasutaknál a kimutatott 10 millió azonban tiszta jövedelmi szaporulat, sőt ehhez még a kamatgarantiánál történt 4₁ millió frtnyi megtakarítást is hozzá számíthatjuk, úgy hogy államvasutaink jövedelme s a vasutak államosítása 14 millió frttal javítja pénzügyeinket.

A kiadások tekintetében pedig megjegyzendő, hogy a posta és távirtda a földmívelési ministeriumtól a közlekedésihez, az államerdők pedig a pénzügyministeriumtól a földmívelés-, ipar- és kereskedelemhez tétettek át. Mindez az illető ágak előnyére történt.

Az ország a kormányzat minden ágába a közigazgatás, közbiztosság, közgazdaság, közművelődés, igazságszolgáltatás és honvédelem szükségleteire arányosan többet áldoz most mint 10 év előtt, s mégis már-már végleg el van enyésztetve a deficit államháztartásunkban.

Ez azt mutatja, hogy a szabadelvűpárt pénzügyi politikája rendbehozza s szépen fejleszti az ország pénzügyeit. De nem akarom a helyzetet rózsás színben festeni és azt is el kell ismerni, hogy az államnak mindennemű megszapordott bevételeit utoljára is csak a polgárok fizetik meg. S tény az, hogy most Magyarország 15 millió lakossága 65 millió frttal többet fizet az államnak, mint fizetett ugyanezen lakosság 10 év előtt. Átlag tehát 4 frt 16 krral több adót kell most előteremteni minden lakosnak mint tíz év előtt, s erre csak úgy lehet képes, ha jobban gazdálkodik mint régente.

Az állam jó példával járt elől s rendezte háztartását; most minden polgárnak is rendeznie kell a magáét. Mert az egyensúly az államháztartásban is csak úgy lehet tartósan biztosítva, ha a polgárok vagyonosodnak. És bizony sajnos, hogy hazánkban nagyban és egészben véve a magángazdaságokban általában nem látunk oly komoly törekvést és iparkodást a háztartások rendezésére, mint állami gazdaságunkban. S ez az oka annak, hogy annyi panaszt hallunk a pénzügyi politika nyomasztó hatása ellen, holott ha a magán gazdaságok emelésében is lépést igyekeznének tartani a polgárok az állammal, ily panaszra okot nem találnának.

A kormány és közgazdaságunk.

Irta : Dr. Heltai Ferencz.

A szabadelvűpárt kormánya volt az első, mely szakított azon hazánkban hagyományos fölfogással, hogy az állami hatalom tiszte tétlenül nézni a közgazdaság magára hagyott erőinek fejlődését. Ez az elv helyes lehet a külföld fejlődött közgazdaságára nézve, de

nem helyes nálunk, a hol a gazdasági erők még nem ébredtek kellő életre.

Ezen tudattól áthatva indította meg a Tisza-kormány azon közgazdasági politikát, a melynek eredményei mindinkább kezdenek nyilvánulni. Nincs közgazdaságunknak oly tere, a melyen nem lehetne kimutatni a kormány közbelépésének üdvös hatását, ennek részletes elemzése azonban nagyon messze vezetne és nagyon sok tért venne igénybe. Ezért rövid szemlénkben csak a legkiemelkedőbb mozzanatokat fogjuk érinteni.

Minden gazdasági politikának az alapját a létező közgazdasági helyzet, a gazdasági tényezők helyes ismerete képezi, a nélkül nem tehetni egy lépést sem. Ausztriával való közgazdasági viszonyunkat csak akkor ítélni meg helyesen, ha ismerjük a vele és a külfölddel való áruforgalom természetét, mert a felmerülő fontos kérdéseket csak akkor ítélni meg a kellő alapossággal. Erre nézve egész a legutóbbi időig nagyon hiányosak voltak ismereteink. Ezért léptette életbe az 1881. évi 13. törvénycikkkel a Tisza-kormány az u. n. áruforgalmi statistikát. Az 1881. május hó óta minden áruról, mely az országból kimegy vagy oda bejön, egy nyilatkozatot, bevallást kell kiállítani. Ezen nyilatkozatokat az áruszállítást közvetítő közlekedési vállalatok összegyűjtik és beküldik az országos statisztikai hivatalba, mely azokat árunemek szerint sorozza és osztályozza és az így begyűlt adatokat egy nagy statisztikai munkálatsban közzéteszi.

Ez óta tudjuk pontosan, hogy milyen Magyarországnak a külfölddel való kereskedelme. Az utolsó évben az 1883. évben 475 millió forint értékű árut hoztak be az országba és 454 millió forint értékűt vittek ki. A külfölddel való áruforgalom ismerete képesíti a kormányt arra, hogy gazdasági politikai rendszabályait helyesen válassza meg. Így az áruforgalmi statistika lajstromaiból látható, hogy a külföldről nagyon sok olyan iparcikkeket hozunk be, a miket itthon is elő lehetne állítani, de nem állíttatnak elő, mert nincs meg a kellő vállalkozási kedv és a szükséges tőke.

Ezért alkotta meg a Tisza-kormány az 1881. évi 44. törvénycikket.

Ha ezen áruforgalmi lajstromokat közelebbről vizsgáljuk, akkor igazolva látjuk, hogy Magyarország főleg nyerstermelő ország. A mezőgazdasági nyersterményekre esik kivitelünk legnagyobb része. Így az 1883. évben 162 millió forint értékű gabonát, hüvelyes veteményeket, lisztet és más őrleményeket vittünk ki, a főzelék, gyümölcs és növények kivitelének értéke 22 millió forintra rugott; a vágó- és igásmarha és más nemű állatok kivitele 73 millió forintot képviselt, állati terményeket, zsiradékokat és zsiros olajokat 19 millió forint értékben vittünk ki, az italok és eledel kivitele 27 millió forintra rugott; a fa, szén és tőzeg kivitele 22 millió forintot képviselt, az esztergályos és faragó anyagoké 5.5 millió forintot, a festő és cserző anyagoké 6 millió forintot, a gyapjué, gyapju-

fonalé és gyapjuáruké 39 millió forintot, a bőré és bőráruké 5·7 millió forintot.

Látható ebből, hogy kiviteli kereskedelmünk főleg a mező- és erdőgazdasággal, az állattenyésztéssel és az ezekhez tartozó iparágakkal függ össze. Ezzel szemben behozatalunk főleg az iparcikkekből képvisel jelentékenyebb összegeket. Így pamutot, pamutfonalat és pamutárukat 107 millió forint értékűt hoznak be az országba; lent, kendert, jutát és az ezekből készült árukat 36 millió forint értékben; gyapjufonalat és gyapjuárukat 67 millió forint értékben; selymet és selyem árukat 6 millió forint értékben; ruházatokat, fehérneműt és pipereárukat 20 millió forint értékben; papiros és papirosárukat közel 5 millió forint értékben, bőröket és bőrárukat 25 millió forint értékben; fa és csontárukat 8 millió forint értékben; agyagárukat 19·5 millió forint értékben; fémárukat, gépeket és géprészeket 13·7 millió forint értékben, mű és hangszereket, órákat és apróárukat 6·6 millió forint értékben importálunk a külföldről.

Ezek az adatok maguk is mutatják, hogy nem volna célravezető eljárás, ha Magyarország vámsorompókat állítana föl Ausztria felé. Nem kettős okból: 1-ször, mert Ausztriába való kivitelünk megnehezítettnek, 2-szor azért, mert a külföldi árakra vetett vámok segítségével csak hosszú idő alatt lehetne magyar nagyipart teremteni, még pedig csak úgy, hogy annak árát a magyar fogyasztó közönség fizetné meg az által, hogy a bent előállított cikkek a vámtétellel drágábbak lennének, mint az Ausztriából behozottak.

Az ipar alkotásához a vámsorompók nem elegendők, mert az iparhoz tőke. első sorban tőke és második sorban ipari munkások kellenek. A tőke csak hosszú idő alatt gyűlik föl, a munkásokat pedig nevelni kell vagy pedig betelepíteni. Ezek az előfeltételei a nagy ipar keletkezésének, ezeket az előfeltételeket pedig nem lehet rögtönözve megalkotni, ezeknek fejlődéséhez idő kell. A legrosszabb út lenne, ha ezen előfeltételek keletkezését a vámsorompók által siettetnék, mert annak árát érezhetően meg kellene fizetnünk.

Ezt az utat a kormány egész helyesen nem is akarja választani; van erre sokkal alkalmasabb, nem is hosszabb, de sokkal biztosabb út, a mely abban áll, hogy megteremtetnek azon módok, a melyek között az ipar fejlődési föltételei létesülhetnek. Ez az út az, hogy keltessék föl a vállalkozási kedv, irányítsák a külföldi és belföldi tőkések figyelmét az iparra. Ezt elérhetni az által, hogy a versenyföltételek alapjai előnyössé tételnek az ipari vállalatoknak nyújtott kedvezmények által. Ha ezen az úton keletkezni fognak ipari vállalatok, lesz számot tevő nagy iparunk, akkor majd beszélhetni a vámsorompókról, mert akkor lesz mit védenünk. Az országban levő ipar belső versenye ekkor lehetővé fogja tenni, hogy a vámtételek úgy állapíttassanak meg, hogy azok alatt ne szenvedjen a fogyasztó közönség.

A Tisza-kormány ezt az utat választotta, egész helyesen, és kezdeményező lépéseit az egész ország helyeslése, minden párt támogatása kísérte. Ezen meggyőződéstől vezéreltetve, alkotta meg a

Tisza-kormány az 1881. évi 44. törvénycikket a hazai iparnak adandó állami kedvezményekről. E törvény értelmében a technika modern színvonalán álló mindazon gyárak, a melyek Magyarországon eddig elő nem állított czikkeket készítenek, továbbá már létező és jól felszerelt gyárak, a melyek bizonyos iparcikkeket állítanak elő, 15 évi adómentességben részesülnek. Elegendi a törvény az új gyáraknál az u. n. jogilletékeket, kedvezményekben részesíti azokat a telekvásárlásoknál stb.

E törvénynek igen üdvös hatása volt, a mennyiben három év alatt közel ötven gyár keletkezett és ugyanannyi régi részesített az adómentesség kedvezményében. Az új gyárak között vannak rendkívül nagy ipartelepek, a melyek nálunk eddig egészen ismeretlen iparágakat honosítottak meg. Ilyen az újpesti pamutfonó és szövőgyár, az újpesti uton épült nagy juta-fonógyár, Grossmann és Rauschenbach nagy gazdasági gépgyára, a fiumei kőolajfinomító, a budapesti kőolajfinomító, a fiumei rizshántoló, Weil és Fischer vegyészeti gyára, a pelsőczy cellulose gyár, Haas Adolf tannin-kivonat gyára. Haas Fülöp és fia szőnyeg és butorszövet gyára, a budapesti carboazatin robbanószergyár, a nagy-bocskói szóda és vegygyár, a pancsovai selyemgombolyítógyár és még számos más kisebb-nagyobb vállalat. E gyárak száz meg száz munkásnak nyújtanak kenyeret, új kereseti módot, és képesítik a hazai közönséget, hogy a belföldön szerezzék be szükségleteit.

Ugyanolyan eredményes tevékenységet mint a nagyipar meghonosítása körül fejtett ki a Tisza-kormány a háziipar és a művesipar emelésére. A háziipar fejlesztésére irányuló társadalmi mozgalmat a Tisza-kormány fölhasználta a háziipar czéltudatos fejlesztésére. Kinevezte az ipari felügyelőket, a kik kiváló szakemberek és egész munkaképességüket ezen iparnak áldozzák. A tanműhelyek, tanfolyamok egész sora keletkezett, a melyekben a háziipar bizonyos ágait lehet elsajátítani; ezer és ezer család tett ezen módon biztos és jövedelmező keresetre szert, a mi annál fontosabb, mert a háziipar főleg olyan vidékeken üzetik, a melyekben a mezőgazdaság nem nyújt kellő megélhetést.

A mint a háziipari tanfolyamok szerveztettek, fölállítottak az ipariskolák is, a melyekben a jövő iparos nemzedék nyer oktatást, hogy így jobban megállhasson a versenyben. Alapos képzettség nélkül ma már egyetlen iparos sem boldogulhat. Ezt tudva birta rá a kormány az országgyűlést mind nagyobb és nagyobb áldozatokra e téren. Fölállította a középipartanodát, szervezett több vidéki városokban nagyobb ipariskolákat, megalkotta a műszaki iparmuzeumot stb. stb.

A Tisza-kormány elégitette ki az iparnak sok éve hangoztatott fontos kívánságát. Az iparosok régi idő óta kívánják az 1872-ki ipartörvény módosítását. A kormány, bár nem volt meggyőződve arról, hogy iparosaink kívánságai helyesek, nem akart azoknak ellenszegülni és megalkotta az 1884. évi 17. törvénycikket, az új ipartörvényt. Az ipartörvény jeles mű, melyet minden oldalról

meleg elismeréssel üdvözöltek ; e törvény alapján az iparosok testületekbe szervezkedhetnek és maguk vehetik kezükbe érdekeik ápolását, a melyeknek előmozdítására a kormány mindig hajlandónak mutatkozott. Az ipartestületek olyan jogokat nyertek, a melyekkel az iparosok testületei sehol a világon nem bírnak ; hatósági teendőikkel ruháztattak föl, a melyeket ha jól teljesítenek, a kézműipar fejlődése nagy lendületet vehet. Az iparosok önszegélyes szövetkezetei, a nyersanyag bevásárlás, közös termelés és elárusítás stb. szövetkezetek adómentességet nyertek, hogy ez által azoknak keletkezése előmozdittassék.

A Tisza-kormány azonban nemcsak az ipar terén mutatta meg alkotó erejét, a mezőgazdaság is hasonló meleg gondoskodásában részesült. Mielőtt azonban ezekre áttérnénk, vessünk egy pillantást az ország mezőgazdasági termelésére. Az 1883. évben egész Magyarországon 3.900,542 hektár volt bevetve kenyérterményekkel, még pedig 2.426,978 hektár őszi búzával, 1.060,916 hektár őszi rozsossal, 2948 hektár tönkölylyel, 193,431 hektár kétszeressel, 178,499 hektár tavaszi búzával, 37.770 hektár tavaszi rozsossal. Őszi árpával 53,988 hektár, tavaszi árpával 98,316 hektár, zabbal 992,690 hektár, kölessel 34,725 hektár, kukoriczával 1.824,124 hektár, őszi repcével 393,910 hektár, tavaszi repcével 121,773 hektár, dohánynyal 59,759 hektár, cukorrépával 76,945 hektár volt bevetve ; luczerna, lóhere, baltaczimmel 178,905 hektár, bükkönykeverék, muharral 186,604 hektár, rét és gyepszéna volt 2.964,142 hektár, ugar 2.163,267 hektár.

Hazánk így megoszlott mezőgazdaságilag használt területén termett összesen 48.623,670 hektoliter kenyértermény, u. m. : 30.103,633 hektoliter őszi buza, 13 millió hektoliter őszi rozs, 37 ezer hektoliter tönköly, 2.541,240 hektoliter kétszeres, 1.805,365 hektoliter tavaszi buza és 506,817 hektoliter tavaszi rozs. Ezen kívül 777,553 hekt. őszi árpa, 13.071,091 hekt. tavaszi árpa, 18.029,008 hektoliter zab, 30,739,645 hektoliter kukoricza, 43.284,986 hektoliter burgonya, 7.379.188 mm. cukorrépa, 554,327 mm. dohány, 12.367,139 mm. rét és gyepszéna.

A kenyérterményekből az utolsó tiz év alatt a következő volt hazánk termése :

év	termés hektoliterekben
1874. . . .	36.594,354
1875. . . .	30.098,329
1876. . . .	28.722,823
1877. . . .	42.932,368
1878. . . .	59.698,214
1879. . . .	28.916,904
1880. . . .	42.471,499
1881. . . .	48.132,915
1882. . . .	67.972,858
1883. . . .	48.623,670

A termés ezek szerint nagyon bizonytalan, évről-évre rendkívül változik, a mi ugy az éghajlat és az időjárás bizonytalanságainak, mint a tökéletlen művelésnek tulajdonítandó.

A mezőgazdaság emelésére célzó intézkedések között első helyen említendő a mezőgazdasági szakoktatásnak szolgáló tanintézetek, a melyek évről-évre szaporodnak és felszerelésük is javul. A mit a gazdasági szakiskolák rendszeresen tesznek, ugyan azt kell tenniük rövid idő alatt is a felnőttek igényeihez alkalmazva a különböző szakú gazdasági vándortanítóknak; a méhészeti, gyümölcsészeti, borászati vándortanítók bejárják az országot és oktatják a népet arra, hogy jobban művelje gazdaságát.

A phylloxera szőlőművelésünknek egyik legnagyobb veszedelme; ez ellen százezrekbe kerülő irtóhadjáratot folytat a kormány. Fölállította a kísérleti telepet, a melyen kipróbálják a phylloxerának ellenálló szőlőfajokat; ugyanezek meghonosítására az ország különböző vidékein nagy terjedelmű szőlőtelepeket állított föl a kormány. A szőlőművelésben nagy kincset bir az, az évi szőlő és bortermelés értéke a jobb években 30—48 millió forintot képvisel. De e kincs nincs kellőleg kihasználva, a szőlőket rosszul művelik és a borokat rosszul kezelik. Ezen van hivatva lendíteni az országos borászati kormánybiztosság, mely a melléje rendelt pinczemesterekkel terjeszti a szakértelmet. A borászati kormánybiztosság nyilvántartja az ország különböző vidékein termelt borokat, hogy a vevők, különösen a külföldiek könnyen tájékozthassák magukat. Az ország borfajainak bemutatására szolgál az országos mintapince, a mely a bortermelők borainak közvetlen biztosít nagy keletet.

Az ország állatállományának emelésére létesítette a Tisza-kormány a különböző borju- és bika-nevelő telepeket. A kormány kitűnő minőségű tenyészállatokat mérsékelt áron enged át több évi részletfizetésre a községeknek, hogy azok állatállományukat javíthassák. A lótenyésztés emelésére hozott áldozatok szépen gyümölcsöznek a mindinkább nagyobbodó ló kivitelben.

A Tisza-kormány által fölállított kultur-mérnökség díj nélkül áll a földtulajdonos közönség szolgálatára. E kitűnő szakemberek ezer és ezer hold vizenyős földet csapoltak le, és tettek alkalmassá a mezőgazdasági használatra; az öntözés, alagsövezések tervét és munkálatait díj nélkül készítik el. Az általuk kiképzett rétmesterek nélkülözhetlen tényezőivé válnak a takarmányművelésnek.

A gazdasági gépek terjesztése céljából kormány-segéllyel nagy számmal rendeztetnek minden vidéken gazdasági gépkiallítások és versenyek, A gazdasági gépek kezelő-személyzetének kiképzésére szolgál a gépkezelők és fűtők tanfolyama, a melyen száz és száz intelligens munkás nyert alapos kiképzést.

Az összes foglalkozási ágak közül a kereskedelem igényli legkevésbé a kormány közvetlen támogatását. Itt csak az alapzatot kell biztosítani az államnak, a melyen a kereskedelem mozoghat. És ezt közelismerésre talált módon megtette a Tisza-kor-

mány. A Tisza-kormány közlekedési politikája, a nagy államvasuti hálózat megalkotása nem szorul dicséretre. Egyedül a Tisza-kormány érdeme, hogy a magyar állam ma már több mint 4000 kilométer hosszú vonalon parancsol és akaratát az összes közlekedési vállalatok érvényesítik. Az államvasutak segélyével értük el azt, hogy hatalmunkban van a tarifát minden irányban megállapítani és e hatalmat a kormány közigazdaságunk előnyére használja ki. Az «Adria» tengeri gőzhajózási társaság, mely állami segélyben részesül, hatalmas emeltyűje kivitelünknek.

A Tisza-kormány ezek szerint igen sokat tett és tesz közigazdaságunk fejlesztésére. A hangzatos jelszavaknak ellensége ugyan, nem is ígér beválthatlan dolgokat, de fáradhatlan, minden térre kiterjedő tevékenységeinek maradandó nyomai vannak. A kormány áldásos működésének hatása kézzel fogható eredményekben nyilvánul és ezen eredményeket még ellenzéki észjárással sem vitathatni el, mert ezeknek hatása minden nap mutatkozik az ország javuló közigazdasági helyzetében. Az ellenzék szeretné elhíttetni, hogy az ország hanyatlik, de ezen állítása nem találhat hívőkre olyan körülmények között, a midőn az államháztartás folyton javul, a takarékpénztári betétek folyton emelkednek, a külföldre eladott állampapirok visszakerülnek az országba, a midőn a köz- és magánhitelben egyaránt csökken a kamatláb. E tények szebben beszélnek, mint a hangzatos szavak.

Az 1885-ki országos általános kiállítás.

— Két képpel. —

I. Napoleon nemcsak mint hadvezér volt nagy, nagy volt ő a béke műveiben is, mint a francia ipar előmozdítója. Ő volt az első, ki fölfogta a kiállítások szerepét és fontosságát a nemzeti termelésre általában, de első sorban az ipar fejlődésére nézve. Kiállítások már előbb is tartattak, de a kiállítási ügy tőle nyerte azon szervezetet, a melyen később óriási arányokban kifejlődött. Ő volt a jury, a bíráló bizottságok általi megítéltetés és a kiállítási jutalmak meghonosítója.

A kiállítási ügy szerény alapokból kiindulva, csakhamar a termelés és fogyasztás egyik fontos tényezőjévé vált. A mint a modern forgalom következtében a vásárok mindinkább elvesztették jelentőségüket, e szerepre a kiállítások, e valódi világ- és országos vásárok tettek szert. Ezek képezik most az alkalmat a nemzetek termelőinek találkozására, a hol figyelemmel kísérhetik a haladást, a melyet a termelés bizonyos ágai időközönként elérnek; ezeken ismerik meg a fogyasztók bevásárlási forrásaikat; ezeken látja a nagy közönség egy ország vagy az egész világ termelésének dióhéjba szorított képét. Mert akármilyen óriásiakká váltak is a kiállítási